

ДИДАКТИЧНИЙ СУПРОВІД НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБОМ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

О. В. КАТЕРУША

Багаторівнева система підготовки спеціалістів, яка впроваджується в систему освіти, ставить сучасного студента перед дилемою між значною кількістю інформації, яка постійно збільшується і потрібна для якісної підготовки до майбутньої професійної діяльності, та здатністю сприймати, усвідомлювати, оперувати, аналізувати і засвоювати значний обсяг інформації. Відбувається зміна пріоритетів – із традиційного засвоєння знань під час лекційно-семінарських занять на самостійну активну пізнавальну діяльність кожного студента. Така переорієнтація освітнього процесу вносить якісні зміни до змісту форм навчання, систему контролю та оцінки знань і вимагає розробки методичного забезпечення навчальної діяльності студентів.

У психолого-педагогічній літературі, присвяченій активізації навчальної діяльності студентів, розглядаються загальнодидактичні, психологічні, організаційно-діяльнісні та інші аспекти даної проблеми (Т. Габай, І. Зімня, І. Ільясов, Р. Касимов, В. Ляудис, Р. Нізамов, І. Підласий та інші). У той же час активізація навчальної діяльності, що сприяє підвищенню якості навчання, є однією з недостатньо розроблених проблем у теорії і практиці вузівської освіти.

Окреслені закономірності отримують відображення у викладанні кожної конкретної навчальної дисципліни. Разом з тим викладання кожного навчального предмета має свою специфіку, зумовлену метою її вивчення, змістом та особливостями засвоєння студентами.

Ця специфіка враховується й отримує відображення в предметних методиках – галузях педагогічної науки, які досліджують закономірності навчання певного навчального предмета.

Мета публікації – спроектувати модель організації навчальної діяльності студентів ВНЗ на основі навчально-методичного комплексу у процесі вивчення іноземної мови.

Дидактика та методика перебувають у тісному взаємозв'язку: дидактика спирається на методику викладання конкретних навчальних дисциплін, беручи конкретні факти, приклади та матеріали, що дають обґрунтування для узагальнень. Разом з тим пізнання дидактичних закономірностей беруться на озброєння предметними методиками і використовуються для подальшого вдосконалення викладання навчальних дисциплін [1].

Найважливішим завданням професійної освіти є озброєння студентів загальними прийомами мислення, просторової уяви, розвиток здатності розуміти зміст його, вміння логічно міркувати, засвоювати навички алгоритмічного мислення. Важливо навчитися аналізувати, відрізняти гіпотезу від факту, чітко виражати свої думки, а з іншого боку – розвивати уяву та інтуїцію (просторове представлення, здатність передбачати результат і передбачати шлях розв'язання).

При аналізі ГОС ВПО [2, 3], слід зазначити програмно-методичні можливості для активізації навчальної діяльності.

По-перше, багато розділів курсу вивчалися на попередньому рівні, тому можлива зміна маршруту викладення матеріалу, включення великої кількості самостійних видів робіт, зміна акцентів лекційного викладу, співвідношення змісту зі зміною знань тощо.

По-друге, у курсі іноземної мови можливий розвиток самостійного вміння працювати, де інакше викладено знайомий зі школи матеріал, а розвиток таких умінь як співставлення, аналогія, узагальнення, перенесення, порівняння, класифікація, аналіз, синтез, є необхідними в активізації навчальної діяльності студентів і в майбутній професійній діяльності.

Таким чином, цілеспрямована мовна підготовка майбутнього фахівця забезпечує студенту: оволодіння сукупністю знань і вмінь, розвиток специфічних здібностей, необхідних для адекватного вирішення завдань професійної діяльності;

універсальність знань і діяльності для розвитку пізнавальних здібностей людини;

сприяння розвитку творчого мислення, пам'яті, тобто досягнення одного з найвищих рівнів процесу інтелектуалізації.

Виходячи з особливостей філологічної освіти та подолання сформованих протиріч, нами було створено навчально-методичний комплекс, основна мета створення якого – активізувати навчальну діяльність студентів на всіх рівнях процесу навчання.

Ідея реалізації змісту навчальної дисципліни в рамках дидактичних (навчально-методичних) комплексів не є новою. У педагогічній науці вона бере свої витoki в кінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття в роботах В. Беспалько, Ю. Татура, В. Шатуновського та інших дослідників. З розвитком засобів навчання прихильниками ідеї створення дидактичних (програмно-методичних) комплексів на інформаційній основі стали А. Андрєєв, В. Боголюбов, Н. Клочко, О. Козлов, І. Роберт, І. Шлапак і інші вчені.

«Навчально-методичний комплекс (НМК) являє собою систему дидактичних засобів навчання з конкретного предмета, що створена з метою найбільш повної реалізації виховних і освітніх завдань» [5, с. 247].

Серед переваг використання подібних комплексів доцільно виділити такі:

по-перше, названі комплекси проектуються і створюються як цілісні системи педагогічних програмних засобів, інтегрованих з метою збору, організації, зберігання, обробки, передачі та представлення навчальної інформації їх користувачам;

по-друге, всі елементи дидактичних комплексів взаємопов'язані між собою, мають єдину цільову основу та програмно-апаратне середовище;

по-третє, спочатку при проектуванні дидактичних комплексів передбачається можливість їх використання як при традиційній, так і при інших формах навчання.

У роботах П. Околєлова, А. Соловова і Е. Скібіцького обґрунтовується можливість проектування і конструювання навчально-методичного комплексу навчальної дисципліни як системи, що дозволяє педагогу через інформаційну складову процесу навчання, представлену в педагогічних програмних продуктах навчальних матеріалів, здійснювати цілісну систему навчання. Цим вирішується завдання гарантованого досягнення цілей активізації навчальної діяльності студентів. Кожен елемент такого комплексу є не просто носієм відповідної інформації, але і виконує специфічні функції, визначені задумом педагога. Таким чином, пропонується розглядати навчально-методичний комплекс як цілісну систему, що являє собою базу знань, що постійно розвивається в одній із предметних галузей.

Склад і структура комплексу можуть бути досить гнучкими і залежати від змісту предметної галузі, для якої він розробляється.

У навчально-методичний комплекс з курсу «Іноземна мова» нами було включено:

нормативний компонент;

навчально-методичний компонент;

контролюючий компонент.

Зупинимося більш докладно на кожній складовій навчально-методичного комплексу.

Нормативний компонент:

навчальна програма, що включає цілі та завдання вивчення курсу «Іноземна мова»; робочий навчальний план, що містить пояснювальну записку, графік навчального процесу, куди входять найменування модулів і предметів із зазначенням видів та форм занять і кількість відведених годин, а також перелік форм контрольних заходів та терміни їх проведення;

програма курсу, що відбиває цілі і місце курсу «Іноземна мова» в професійній освіті, тематичний план, перелік знань, умінь і навичок, якими повинен володіти студент;

календарний план містить: теми, цілі та форми кожного заняття; методи навчання на кожному занятті; форми організації СРС; контрольні заходи.

Навчально-методичний компонент.

Основою НМК є підручник (навчальний посібник) і програма, реалізації якої допомагає цілий комплект допоміжних друкованих та технічних засобів. Кожний навчально-методичний посібник виконує функції:

навчальну (змістову): інформує студентів у галузі даного предмета; формує вміння і навички, предметні і загальнонавчальні (частково); сприяє повторенню, закріпленню та узагальненню навчального матеріалу;

організаційно-методичну (процедурну): визначає форму подання інформації: дозування матеріалу, розмір дидактичних одиниць, послідовність вивчення; керує самостійною роботою

студентів; реалізує (деякою мірою) диференціацію та індивідуалізацію навчання; допомагає контролю засвоєння навчального матеріалу (містить контрольні запитання); виконує функцію довідника;

розвивальну: створює досвід творчої діяльності студентів (через постановку і вирішення навчальних та творчих завдань); допомагає формувати і розвивати інтелект (пам'ять, мислення, самостійність та ін.);

виховну: мотивує навчальну діяльність студентів, пов'язує навчання з майбутньою професійною діяльністю; передає певне емоційно-ціннісне ставлення до світу, формує світогляд.

Навчально-методичний посібник оснащено методичним апаратом організації засвоєння інформації, задаючи процесуальний аспект технології, стає моделлю об'єкта. Структурний зміст навчально-методичного посібника запозичене у Г. Селевко [5, с. 246]. Нами розділені етапи навчальної діяльності, що відображені в навчальному посібнику і виділені в окремий блок завдань для самостійної роботи.

Навчально-методичний посібник містить: інформаційний компонент (систему знань); систему завдань, що розгортають логіку понятійної лінії курсу у відповідності з дидактичними завданнями та рівнем засвоєння; діяльнісний компонент (завдання, націлені на конкретизацію і засвоєння репродуктивних та творчих способів дії); організаційно-методичний компонент (узагальнювальні матеріали, завдання на самостійну роботу, питання для самоперевірки знань, умінь і навичок, довідковий розділ, в якому містяться додаткові та пояснювальні тексти, що виконують одночасно рефлексивну і контрольну функції); емоційно-ціннісний компонент, закладений у змісті (мовою, стилем, в ілюстраціях). Усі ці засоби забезпечують поступовий перехід студента від колективно розподіленої навчальної діяльності до самоврядувальної навчальної діяльності.

Для збільшення обсягу матеріалу, що викладається, і підвищення ефективності занять шляхом звільнення студентів від ведення докладних записів нами розроблено «Зошит для вивчення іноземної мови» у двох частинах. Завдяки даним посібникам підвищується темп лекції, з'являється вибірковість у викладі матеріалу: головне можна викладати докладно і, не поспішаючи, домагатись при цьому активної розумової діяльності кожного студента, а другорядний матеріал – швидко аналізується за конспектом.

Зошит містить весь навчальний матеріал з курсу. Слід зазначити, що у виданій частині навчального матеріалу міститься не тільки матеріал, що повністю подає виклад зазначених у назві розділів, але й матеріал підвищеного рівня складності, що дозволяє посилювати самостійну роботу підготовлених студентів.

Контрольний компонент.

Ефективним засобом активізації навчальної діяльності поряд з навчально-методичними посібниками є моніторинг поточної успішності.

У контексті спілкування й міжособистісної взаємодії контроль виступає як одна «поворотна» інформація, яку отримує людина (в нашому випадку викладач – студент) про виконані дії другим у відповідь на його будь-яку початкову дію. Випадки, при яких в подібній інформації зацікавлені обидва партнери за спілкуванням, утворюють ситуацію взаємоконтролю. У нашій моделі активізації навчальної діяльності, завдяки взаємоконтролю як кільцевому механізму зворотного зв'язку відкривається можливість кожному учаснику взаємодії коригувати свою подальшу поведінку, замінюючи використані дії новими, що видаються йому більш ефективними.

Таким чином, контроль і взаємоконтроль, оцінка і взаємооцінювання стають факторами активізації всієї системи навчальної діяльності. Контроль та взаємоконтроль є вихідними підставами самоконтролю як механізму саморегуляції людини в ситуаціях спілкування та спільної навчальної діяльності [4]. Рівнем самоконтролю, тобто мірою відповідальності кожного за здійснені або передбачувані дії, вчинки, поведінку, від яких залежить спосіб дії інших учасників навчального процесу та стан педагогічної системи в цілому, визначають ступінь досягнення як особистих, так і спільних інтересів та цілей навчання і виховання.

Схематично модель оцінки й контролю навчальної діяльності студентів можна представити таким чином:

- поточний контроль з локальною перевіркою знань;
- практичні випробування з глобальною перевіркою знань;
- теоретичні випробування з глобальною перевіркою знань.

Дана модель сприяє всій системі активізації навчальної діяльності студентів у процесі вивчення іноземних мов, оскільки характеризується такими якостями:

системність;
безперервність (сталість контролю, що входить в саме поняття «моніторинг»);
гнучкість (змінюючи частку того чи іншого виду контролю в підсумковій оцінці навчальної діяльності студентів, можна міняти пріоритети або цілі індивідуальної роботи);
посилення мотивації й активізації, що призводить до самоорганізації та самооцінки студентів своєї навчальної діяльності.

Важливе значення ми надаємо систематичності (або безперервності) поточного контролю: з нього починається і ним закінчується кожне аудиторне заняття.

Навчально-методичний комплекс дозволяє суттєво активізувати навчальну діяльність студентів на всіх рівнях процесу навчання іноземній мові. Дидактичний супровід навчальної діяльності студентів засобом навчально-методичного комплексу уможлиблює: зміну акцентів у навчальній діяльності, спрямованих на активізацію самостійної роботи студентів; комплексне вивчення явищ; розкриття, збереження і розвиток індивідуальних здібностей студентів, прагнення до постійного вдосконалення, розвитку творчого потенціалу; посилення практичної спрямованості змісту навчальних курсів.

Список використаної літератури:

1. Андреева В. М. Методика активизации самостоятельной работы студентов ускоренного обучения / В. М. Андреева // Организация самостоятельной работы студентов в процессе изучения общественных наук. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1989. – Вып. № 6. – С. 24-28
2. Дорохина Т. В. Исследование процесса принятия учебного задания : автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. психол. наук / Т. В. Дорохина. – М., 1977. – 18с.
3. Дьяченко В. К. Организационная структура учебного процесса и ее развитие / В. К. Дьяченко. – М., 1989. – 44с.
4. Махмутов М. И. Проблемное обучение / Мирза Ислаимович Махмутов. – М. : Педагогика, 1975. – 334 с.
5. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе дидактического и методического усовершенствования УВП / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 287 с.

Рецензент – кандидат педагогических наук, доцент Ю. В. Рева